

DOI: [10.32702/2307-2105-2019.1.31](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2019.1.31)

УДК 331+338

О. І. Мельник,

*к. е. н., асистент кафедри економіки підприємства та управління персоналом,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, м. Чернівці*

О. Д. Болехівський,

*дослідник кафедри економіки підприємства та управління персоналом,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, м. Чернівці*

І. Г. Лаврук,

*дослідник кафедри економіки підприємства та управління персоналом,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, м. Чернівці*

ПРОБЛЕМИ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ В УКРАЇНІ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

O. Melnyk

*Ph.D. in Economic Sciences, assistant,
Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University*

O. Bolechivsky

researcher, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University

I. Lavruk

researcher, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University

PROBLEMS OF WAGES IN UKRAINE AND WAYS OF THEIR SOLUTION

У статті досліджено заробітну плату як один із основних джерел формування доходів населення. Розкрито основні аспекти реформування оплати праці за останні роки в Україні та тенденцію зміни її розміру. На основі отриманих статистичних даних визначено та здійснено порівняння рівнів середньої та мінімальної заробітної плати в Україні та розвинених країнах, зокрема, європейських. А також охарактеризовано на скільки відповідає купівельна спроможність населення отримуваний заробітній платі на основі витрат населення на дизельне паливо. Результати дослідження свідчать про низький рівень купівельної спроможності українців та відповідно реальних доходів, високий рівень інфляції, безробіття та неспроможність населення України задовільнити потреби у пересуванні на власному транспортному засобі, адже загальні місячні витрати на паливо становить більше половини отримуваного доходу, в той час як в середньостатистичній країні Європи – не більше 10%.

Беручи до уваги таку тенденцію зміни економічного становища країни було запропоновано систему планомірних, всебічних та всеохоплюючих реформ та заходів, запровадження яких допоможе вирішити питання низького рівня заробітної плати. Окреслено комплексне та поглиблене вивчення даної проблеми, а також перспективи розвитку країни у сфері оплати праці.

Each employee, in accordance with his qualities, abilities and skills, receives a remuneration in cash or in kind for his work. Today, the wage reform in Ukraine is quite ambiguous. Differences between analysts and experts prove that this course of government has both positive and negative sides. Therefore, the urgency of studying the issue of remuneration in Ukraine is necessary in order to understand how one of the factors of stimulation of labor activity affects the productivity of the entire able-bodied population.

The paper investigates wages as one of the main sources of income generation. The main aspects of wage reform in recent years in Ukraine and the tendency to change its size are revealed. On the basis of the obtained statistical data, the comparison of the levels of average and minimum wages in Ukraine and developed countries, in particular European ones, was determined and carried out. It also describes how much the purchasing power of the population corresponds to the salary received on the basis of the population's expenditures on diesel fuel. The results of the study indicate a low purchasing power of Ukrainians and, accordingly, real incomes, high inflation, unemployment and the inability of the Ukrainian population to satisfy the needs for travel on their own vehicles, since the total monthly fuel costs account for more than half of the income received, while in the average the country of Europe - no more than 10%.

Taking into account this tendency of changes in the economic situation of the country, a system of systematic, comprehensive and comprehensive reforms and measures, the introduction of which will help solve the issue of low wages, was proposed. The comprehensive and in-depth study of this problem, as well as the country's wage prospects, is outlined.

Ключові слова: заробітна плата; оплата праці; купівельна спроможність населення; державне регулювання заробітної плати; індекс споживчих цін.

Keywords: wages; payment of labor; purchasing power of the population; government regulation of wages; consumer price index.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Будь-яка професійна діяльність людини спрямована на отримання відповідної винагороди, тому соціально-трудові відносини, які виникають на ринку праці формуються на основі заробітної плати. Кожен працівник відповідно до своїх якостей, здібностей і навичок отримує у грошовій або ж в натуральній формі винагороду за свою працю. Держава здійснюючи політику патерналізму повинна регулювати соціально-економічне становище країни та покращувати макроекономічні показники, такі як валовий внутрішній продукт, валовий національний дохід, чистий національний продукт тощо.

На сьогодні ситуація в Україні з питання реформування заробітної плати є досить двозначною. Розбіжності аналітиків та експертів доводять те, що даний курс влади має як позитивні так і негативні сторони. Тому актуальність вивчення проблеми оплати праці в Україні є необхідною для того, щоб зрозуміти як один із чинників стимулювання трудової діяльності впливає на продуктивність всього працездатного населення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сьогодні існує багато науковців, які досліджують рівень заробітної плати, її основні проблеми та шляхи щодо покращення соціально-економічного становища суспільства. Серед робіт вітчизняних економістів найбільш суттєвими є дослідження О. Бленди, М. Іванечка, М. Лібанової, С. Лісогор, Г. Лопушняка, М. Матюшка, Ю. Михайлова, С. Пантелійчука, М. Петюх, О. Самотенкова, В. Сьомченка, В. Федорчук, В. Чабан, І. Чернеги, Р. Чирви, О. Шевченка, І. Якуба та інші. Серед зарубіжних вчених, які вивчають дану проблематику, слід відзначити Л. Брю, А. Ламо, Ф. Хедоуорі, С. Хейтер та інші.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є дослідження реформування заробітної плати в Україні, спостереження за динамікою рівня змін її розміру в порівнянні з іншими країнами, а також вивчення основних проблем, які виникли в сфері оплати праці та окреслення шляхів щодо їх подолання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Будь-який трудовий договір (контракт), який укладається між роботодавцем і найманим працівником включає підпункт оплати праці. І не дивно, адже людина, яка використовує свій трудовий потенціал хоче отримати відповідну винагороду. А держава як суб'єкт соціального партнерства має підтримувати соціально-економічну, політичну та фінансову стабільність населення.

Як відомо, з січня 2017 року розмір мінімальної заробітної плати в Україні був підвищений відразу в два рази: з 1600 грн. до 3200 грн. У січні цього ж року середня зарплата штатного працівника по країні становила 8 777 гривень, що на 35,5% більше, ніж у грудні 2016 року. В той же час споживча інфляція у 2017 році становила 13,7%, а в 2016 році вона склала 12,4%. Тобто можна простежити, що індекс споживчих цін зріс на 1,3%, хоча Національний Банк України передбачав, що він не досягне більше 8% [1]. Та реальна ситуація

показала те, що необґрунтовано різке підвищення зарплатного мінімуму без видимих ознак економічного зростання призвело до збільшення безробіття, зростання цін і зниження купівельної спроможності населення в Україні.

Дані тенденції підтверджують фахівці з американського Національного бюро економічних досліджень, які детально вивчили досвід 14 країн і дійшли висновку, що підвищення мінімальної зарплати лише на 4-5 долари США призводить до скорочення робочих місць на підприємстві на 2% [2, с. 8]. І в результаті даної ситуації утворюється складне соціально-економічне явище, при якому частина економічно активного населення не має роботи й заробітку – безробіття. Але спостерігається і позитивна ситуація в Україні, якщо у 2017 році рівень безробіття сягнув 10%, то у II кварталі 2018 року він склав 8,3%, тобто скоротився на 1,7% (за даними Державної служби статистики України). Крім того, із погіршенням економічної ситуації знизилась купівельна спроможність населення України. Вона була спричинена рядом чинників, а саме: збільшенням рівня інфляції, погіршенням можливості повної сплати за житлово-комунальні послуги, висока вартість кредитів для населення тощо [4]. Період із березня 2017 року по березень 2018 року, купівельна спроможність населення зменшилась на 30%. У той час як середня заробітна плата зросла на 24% і сягнула 8382 гривні. Для прикладу наведемо для порівняння рівень мінімальної заробітної плати в європейських країнах, США та деяких країнах пострадянського простору.

Таблиця 1.
Заробітна плата у досліджуваних країнах і ціни на дизель у 2018 році
(1 Євро=33,49 грн.)

Країна	Мінімальна зарплата в місяць, €	Середня заробітна плата, €	Середня ціна на дизель, €
Великобританія	1401	2498	1,74
Німеччина	1498	3703	1,49
Франція	1498	2957	1,73
Бельгія	1563	3401	1,74
Нідерланди	1578	2855	1,60
Ірландія	1614	3133	1,60
Люксембург	1999	4412	1,33
Словаччина	480	980	1,51
Хорватія	462	1081	1,57
Чехія	478	1149	1,48
Угорщина	445	955	1,50
Естонія	500	1221	1,56
Польща	503	1102	1,35
Литва	400	885	1,31
Румунія	408	787	1,46
Латвія	430	1013	1,45
Португалія	677	1158	1,60
Греція	684	1092	1,68
Мальта	748	1379	1,40
Словенія	843	1626	1,55
Іспанія	859	2189	1,45
Україна	112	283	0,89
США	1048	3820	0,87
Болгарія	261	586	1,35
Казахстан	68	365	0,52
Білорусь	127	400	0,70

Примітка. Сформовано за даними Євростату [3]

Згідно даних табл.1 можна зробити висновки про те, що у Люксембургу та Ірландії найбільша мінімальна заробітна плата, яка склала у 2018 році 1999 та 1614 євро, після них рейтинг очолює Нідерланди (1578 євро), Бельгія (1563 євро) та Франція, Німеччина (1498 євро). Казахстан та Україна знаходяться на останній сходинці (68 євро та 112 євро). Водночас визначимо купівельну спроможність населення досліджуваних країн, ураховуючи вартість дизелю, адже в будь-якій країні, у більшості випадків, сім'я з середнім рівнем доходів має транспортний засіб. Середньостатистично кожного дня людина проїжджає приблизно 35 км, в місяць виходить близько 1050 км. Отриманий показник ділимо на середній розхід палива (кожні 100 км=6 літрів) та множимо на вартість дизелю в залежності від обраної країни і дізнаємося частку видатків (%) на паливо із заробітної плати.

Купівельну спроможність населення визначаємо шляхом відношення розміру мінімальної заробітної плати до вартості дизелю та дізнаємося скільки палива може придбати громадянин кожної країни. У трійку

лідерів входять жителі Люксембургу (1503 літрів), США (12005 літрів) та Ірландії (1009 літрів). У цих країнах рівень мінімальної заробітної плати співпадає із купівельною спроможністю населення, а громадяни України, Казахстану та Білорусі мають низькі показники відповідно 125,8 літр, 131 літр, 181 літр (табл. 2 та рис. 1).

Більше того, якщо урахувати середню заробітну плати при розрахунку рівня купівельної спроможності, – даний рівень значно зростає. Хоча дана заміна не змінює якісні результати дослідження.

Таблиця 2.
Купівельна спроможність населення, витрати на дизель,
% витрат на паливо із мінімальної та середньої заробітної плати у 2018 році

Країна	Купівельна спроможність населення, літрів/ЗП мін.	Витрати на дизель у місяць, Є	Частка витрат на паливо із мінімальної заробітної плати, %	Частка витрат на паливо із середньої заробітної плати, %
Великобританія	805	109,62	7,82	4,39
Німеччина	1005	93,87	6,27	2,53
Франція	866	108,99	7,28	3,69
Бельгія	898	109,62	7,01	3,22
Нідерланди	986	100,8	6,39	3,53
Ірландія	1009	100,8	6,25	3,22
Люксембург	1503	83,79	4,19	1,90
Словаччина	318	95,13	19,82	9,71
Хорватія	294	98,91	21,41	9,15
Чехія	323	93,24	19,51	8,11
Угорщина	297	94,5	21,24	9,90
Естонія	321	98,28	19,66	8,05
Польща	373	85,05	16,91	7,72
Литва	305	82,53	20,63	9,33
Румунія	279	91,98	22,54	11,69
Латвія	297	91,35	21,24	9,02
Португалія	423	100,8	14,89	8,70
Греція	407	105,84	15,47	9,69
Мальта	534	88,2	11,79	6,40
Словенія	544	97,65	11,58	6,01
Іспанія	592	91,35	10,63	4,17
Україна	125,8	61,82	55,2	21,8
США	1205	54,81	5,23	1,43
Болгарія	193	85,05	32,59	14,51
Казахстан	131	32,76	48,18	8,98
Білорусь	181	44,1	34,72	11,03

Примітка. Сформовано авторами

Найнижча частка витрат (%) на паливо із мінімальної заробітної плати спостерігається у таких країнах як Люксембург (4,19%), США (5,23%), Ірландія (6,25%) та Німеччина (6,27%), а найвищий рівень в Україні (55,2%), Казахстані (48,18%), Білорусі (34,72%), Болгарії (32,59%) та Румунії (22,54%). До прикладу порівняємо Україну та Люксембург. У нашій країні мінімальна заробітна плата становить 112 євро, а витрати на паливо 61,82 євро, а в Люксембургу ці показники становлять 1999 євро та 83,79 євро.

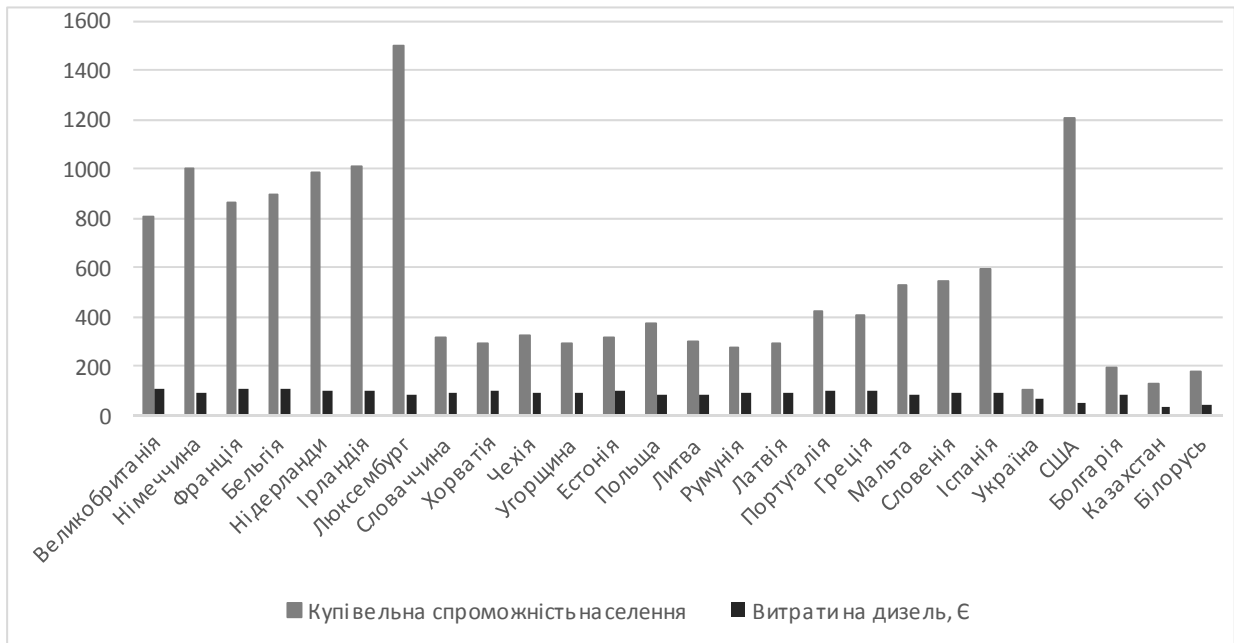

Рис. 1. Купівельна спроможність населення (літрів) та витрати на дизель (€) у 2018 році
Примітка. Сформовано авторами

Проаналізувавши дану ситуацію стає очевидним, що українці витрачають більше половини коштів тільки на пальне, в той час як в інших країнах, цей показник є незначним. Якщо порівнювати витрати на дизель та на комунальні послуги із мінімальною заробітною платою стає зрозуміло чому з кожним роком рівень тіньової економіки невинно зростає в нашій країні та підвищується рівень міграції працездатного населення за кордон. Адже практично усі зароблені гроші пересічний українець витрачає на те, щоб оплатити найнеобхідніші послуги, не говорячи вже про їжу та одяг. І вимушені обставини просто змушують роботодавців частково переходити в тіньовий сектор економіки. Тому для людей все більш частіше транспортний засіб стає предметом розкоші в той час як у розвинених країнах світу це необхідність.

Якщо розглядати країни Прибалтики із пострадянського простору (Латвію, Литву, Естонію) можна побачити, що вони вже давно забезпечили своє населення гідною заробітною платою. В той час, як українська держава лише за останні роки і під тиском Європейських країн почала здійснювати ряд змін в соціально-економічній сфері. Із 1 січня 2019 року мінімальна заробітна плата в Україні зросла до 4173 гривні. Ця заява викликала як хвилю задоволень так і обурень. Це пов'язано з тим, що обґрунтованих економічних передумов для здійснення такого кроку немає, хоча ураховуючи рівень цін – це доволі невелика величина. Збільшення інфляції, безробіття, зовнішнього та внутрішнього боргу – це ті наслідки, які отримує населення за прихованою кулісою підвищення заробітної плати. Хоча є і ряд незначних переваг – це зростання доходів громадян, вихід з прихованої економіки частини населення, зростання бази оподаткування.

Головною проблемою з якою зіштовхується населення при підвищенні заробітної плати – це зростання зовнішнього та внутрішнього державного боргу України. Станом на 31 серпня 2018 року зовнішній державний борг становив 47 539,5 млн. дол. США, а внутрішній борг – 27 308,8 млн. дол. США. В порівнянні з попереднім 2017 роком зовнішній борг скоротився, а внутрішній не змінився. Але, якщо у 2019 році мінімальна заробітна плата зросла, то і валовий державний борг не буде стояти на місці, а збільшиться. Адже держава для збільшення заробітної плати використовує золотовалютні резерви або зменшує фінансування інших видів економічної діяльності. Таким чином, рівень життя населення погіршується і падає купівельна спроможність гривні. У результаті ми бачимо тільки незмінний бюджет та неспроможність влади аргументовано підняти рівень економіки до реального запланованого показника.

Одним із макроекономічних показників, який веде до погіршення економічного стану держави є безробіття. Якщо збільшується заробітна плата, то скорочуються державні місця і працездатне населення частково виїжджає за кордон у пошуках більш високооплачуваної роботи.

За останні роки спостерігається підвищений рівень безробіття. За 2017 рік він становив 9,9%, а у серпні 2018 року знизився на 1,1%. Того ж року було зафіксовано, що на постійній основі за кордоном працевлаштовано понад 3,2 мільйони громадян України. І всі вони далеко не в найкращих умовах живуть і отримують порівняно низьку заробітну плату, яка для нас є великою. В той час як українці зміцнюють економіку більш розвинених країн, наша країна руйнується і занепадає. І це вина державних органів влади, які невідповідально відносяться до своїх обов'язків і головною метою вбачають не добробут населення, а збагачення власних капіталів.

На сьогодні болючою темою для кожного суб'єкта підприємницької діяльності є ставка прибуткового податку. Чим більша ставка, тим меншу заробітну плату може запропонувати підприємець своїм

робітникам. Адже коли підприємство отримує прибуток, сплачує ПДФО і не отримує бажаного результату, тоді починає формуватися тіньовий сектор, який несе за собою низку соціально-економічних проблем.

При збільшенні заробітної плати треба враховувати також такий показник як індекс споживчих цін. Він характеризує зміни у часі загального рівня цін на товари та послуги, які купує населення для невиробничого споживання [5, с. 56]. На кінець третього кварталу 2018 року даний показник становив 103%, що на 10% менше порівняно з 2017 роком. І це покращений результат, адже чим нижчі ціни на товари та послуги повсякденного вжитку, тим кращий соціальний рівень буде у населення.

Тому і не дивно чому рівень заробітної плати змінює й інші макроекономічні показники, такі як безробіття, інфляція, купівельна спроможність населення, індекс споживчих цін тощо.

Слід зазначити те, що на сьогодні головними перешкодами, які заважають соціально-економічному розвитку є:

- низький рівень життя населення;
- корупція;
- не до кінця врегульоване з боку держави законодавство у сфері праці, а також відсутність ефективного механізму реалізації положень конкретних документів у практичній діяльності;
- відсутня матеріальна мотивація працівників;
- негідні умови зайнятості і праці;
- наявність тіньової економіки;
- високий рівень інфляції;
- великий сукупний борг держави;
- низька купівельна спроможність населення та інші.

Для того, щоб подолати основні соціально-економічні проблеми потрібно впроваджувати такі запобіжні заходи:

- використовувати зарубіжний досвід ведення соціально-економічної політики в європейських країнах;
- здійснити реформи у сфері податкового законодавства та забезпечити надійну систему оподаткування;
- розробити стратегічний план та цілеспрямовані, послідовні дії щодо подальшого розвитку економіки країни, зокрема, за секторальними напрямками;
- розвивати соціальне партнерство на основі трипартизму між працівниками, роботодавцями та державою;
- забезпечити українцям належну заробітну плату, а особливо молодим людям, які масово виїжджають закордон;
- забезпечити стабільність низьких інфляційних процесів;
- збільшити державні робочі місця для населення;
- надавати належну соціальну допомогу тим людям, яким вона необхідна;
- залучати зарубіжних інвесторів з метою розбудови нових підприємств, організацій та установ;
- вчасно виплачувати пенсії, заробітні плати та інші види соціальних виплат;
- спрямувати свій курс на соціально-економічну політику, головною метою якої є задоволення потреб як населення так і окремого громадянина;
- створити належні умови праці, які б відповідали міжнародним стандартам;
- розвивати соціально-трудова відносини через нормативно-правові акти та інші.

Висновки. Проаналізувавши дану ситуацію і дослідивши реформи в Україні за 2015-2018 роки можна стверджувати, що певні зрушення в сфері оплати праці є, але вони не завжди економічно обгрунтовані. Необхідно переглянути політику регулювання оплати праці, змінити законодавчі акти, розробити «дерево цілей» та розподілити повноваження між керуючими органами так, щоб уникнути дублювання функцій.

Підвищення заробітної плати працівників є запорукою покращення загального добробуту населення, валового внутрішнього продукту, середньої тривалості життя, зменшення міграції українців, але водночас можна побачити і другу сторону медалі – збільшення безробіття, інфляції, споживчих цін, низький рівень купівельної спроможності населення тощо. Подолати негативні наслідки можливо тільки в тому випадку, коли уряд України буде послідовно та поступово здійснювати свою політику в фінансовій, політичній, економічній, соціальній, зовнішній та інших сферах. Зрозуміло, що це довготривалий процес, який потребує багато часу та зусиль як з боку держави, так і з боку суспільства.

Література.

1. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : <https://www.ukrstat.gov.ua>.
2. Чирва Р. Від зарплати до зарплати / Р. Чирва // Профспілкові вісті. – 2018. – №3. – С. 8-9.
3. Євростат [Електронний ресурс] // Eurostat. – Режим доступу до ресурсу : <https://ec.europa.eu/eurostat>.
4. Жолудь О. Інфляція в Україні: минуле, сьогодні та майбутнє [Електронний ресурс] / О. Жолудь // VoxUkraine. – 2015. – Режим доступу до ресурсу : <http://voxukraine.org/2015/03/31/inflation-in-ukraine-past-present-and-future-ukr/#imageclose-7561>.
5. Індекс споживчих цін: сприйняття та реальність : посібник для користувачів [Електронний ресурс] // Державна служба статистики України. – Режим доступу до ресурсу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.

References.

1. The State Statistics Service of Ukraine (2018), available at: <http://www.ukrstat.gov.ua> (Accessed 21 October 2018).
2. Chirva, R. (2018), "From salary to salary", *Trade union news*, vol. 3, pp. 97-8-9.
3. The Eurostat (2018), available at: <https://ec.europa.eu/eurostat> (Accessed 25 October 2018).
4. Zholud, O. (2015), "Inflation in Ukraine: past, present and future", VoxUkraine, available at: <http://voxukraine.org/2015/03/31/inflation-in-ukraine-past-present-and-future-ukr/#imageclose-7561> (Accessed 23 October 2018).
5. The State Statistics Service of Ukraine (2018), "Consumer price index: perception and reality", available at: <http://www.ukrstat.gov.ua> (Accessed 22 October 2018).

Стаття надійшла до редакції 04.01.2019 р.